

Når er vi inhabile?

Trine Gevingås

seniorrådgiver/jurist

Landbruksavdelingen

Statsforvalteren i Trøndelag

Trööndelagen Staatehaaltoje

22.10.2024

Kjernen i begrepet inhabilitet

- Man har en tilknytning til en sak eller sakens parter som er egnet til å skape tvil om man vil behandle saken på en objektiv måte
- Reglene finnes i forvaltningsloven §§ 6 – 10. Enkelte særregler bl.a. i kommuneloven.
- Reglene gjelder for personer, tjenestemenn/politiske beslutningstakere, ikke organer.

Formålet med reglene

- Sikre riktige avgjørelser tatt på et objektivt grunnlag
 - Avgjørende for rettssikkerheten
- Opprettholde tillit
- Beskytte beslutningstakere mot at det sås tvil om troverdighet
- Ikke kritikkverdig å være inhabil, men det er kritikkverdig å ikke fratre når man er inhabil
- Konsekvens av inhabilitet: ugyldig vedtak, jf. forvaltningsloven § 41

Den inhabile kan ikke:

- Tilrettelegge grunnlaget for en avgjørelse eller treffe avgjørelse i forvaltningssak
- Tilrettelegge:
 - Å utrede og forberede saken, det som skjer i forkant av at en avgjørelse tas.
- Å treffe en avgjørelse:
 - favner mer enn vedtaksbegrepet slik det er definert i forvaltningsloven § 2. Beslutninger som ledd i alle typer forvaltningsvirksomhet, blant annet privatrettslige avgjørelser om innkjøp og beslutninger knyttet til det offentliges service- og tjenesteytelser, er omfattet. Avgjørelsesbegrepet kan også omfatte beslutninger som ledd i den løpende saksbehandlingen, for eksempel om innsyn i sakens dokumenter, og det å avgi uttalelser, retningslinjer, utredninger mv. dersom de er ment å være autoritative eller få betydning for andres saksbehandling. Også rene unnlatelser kan i visse tilfeller være avgjørelser.

Tre ulike grunnlag for inhabilitet - § 6:

§ 6. (*habilitetskrav*).

En offentlig tjenestemann er ugild til å tilrettelegge grunnlaget for en avgjørelse eller til å treffe avgjørelse i en forvaltnings sak

- a. når han selv er part i saken;
- b. når han er i slekt eller svogerskap med en part i opp- eller nedstigende linje eller i sidelinje så nær som søsken;
- c. når han er eller har vært gift med eller er forlovet med eller er fosterfar, fostermor eller fosterbarn til en part;
- d. når han er verge eller fullmektig for en part i saken eller har vært verge eller fullmektig for en part etter at saken begynte;
- e. når han leder eller har ledende stilling i, eller er medlem av styret eller bedriftsforsamling for
 1. et samvirkeforetak, eller en forening, sparebank eller stiftelse som er part i saken, eller
 2. et selskap som er part i saken. Dette gjelder likevel ikke for person som utfører tjeneste eller arbeid for et selskap som er fullt ut offentlig eid og dette selskapet, alene eller sammen med andre tilsvarende selskaper eller det offentlige, fullt ut eier selskapet som er part i saken.

Likeså er han ugild når andre særegne forhold foreligger som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet; blant annet skal legges vekt på om avgjørelsen i saken kan innebære særlig fordel, tap eller ulempe for ham selv eller noen som han har nær personlig tilknytning til. Det skal også legges vekt på om ugildhetsinnsigelse er reist av en part.

Er den overordnede tjenestemann ugild, kan avgjørelse i saken heller ikke treffes av en direkte underordnet tjenestemann i samme forvaltningsorgan.

Særegne forhold som er egnet til å svekke tilliten

- En konkret skjønsmessig avgjørelse:
 - Har man en tilknytning til saken etter en part på en måte som svekker tilliten til at saken vil bli behandlet objektivt?
 - Vil avgjørelsen innebære særlig fordel, tap eller ulempe?
 - Har en part reist inhabilitetsinnsigelse?
 - Må knytte seg til noe som er relevant å vurdere ift. Inhabilitet.
 - Konflikt med kommunens saksbehandler??
 - Ønsker at en annen kommune skal behandle saken!!
 - Terskelen for å konkludere med inhabilitet har utviklet seg, lavere nå enn f.eks. 20 år siden.
 - Det stilles større krav til forvaltningen generelt

Mer om særegne forhold:

- Nær personlig kontakt
- Rådgivning i forkant av saksbehandling, kontroll i etterkant..
- Vennskap/uvennskap/konflikt
 - Små kommuner, tette relasjoner
- Faglig eller politisk uenighet med parten, her kan det kanskje variere litt ettersom beslutningstaker er ansatt eller politisk valgt?
 - Generell holdning eller mening om bestemt sak?
 - HR 1965 s 697, jordstyresekretær inhabil pga. sitt engasjement i en konkret sak

Det særegne
forholdet må
være egnet
til å svekke
tilliten til
upartiskhet

- Naboforhold, konkurranseforhold, interessefellesskap, interessemotsetninger...
- Jo større grad av skjønn i avveiningene (typisk for jord- og konsesjonsloven), desto mindre skal til for å si at det særegne forholdet er egnet til å svekke tilliten
- Tilliten må vurderes utenfra: hva slags forventninger og oppfatninger av omstendighetene har innbyggerne?
 - Det er tilstrekkelig at omstendighetene i saken er egnet til å svekke tilliten, at man selv mener at man ikke lar seg påvirke er ikke avgjørende

To unntak:

- Det er åpenbart at tjenestemannens tilknytning til saken eller partene ikke vil kunne påvirke hans standpunkt, og hverken offentlige eller private interesser tilsier at han viker sete
 - Bestemmelsen tar sikte på kurante, regelbundne avgjørelser, der det ikke er gitt noe spillerom for at forvaltningen kan utøve skjønn eller vurderinger
 - Foreløpig avgjørelse av hastesaker
-

Avledet inhabilitet

- Den underordnede blir inhabil hvis den overordnede er det
 - OBS – særregel: den underordnede er inhabil til å ta avgjørelse, men ikke til å tilrettelegge grunnlaget for den.
- Avgjørelsen må tas av en som er overordnet den inhabile, eller som ikke er underlagt den inhabiles instruksjonsmyndighet
- Inhabil kommunedirektør: avgjørelsen kan løftes til kommunestyret
- I kollegiale organer er ikke medlemmene «direkte underordnet» organets leder, og de blir derfor ikke inhabile selv om organets leder er det.

Avgjørelse av habilitetsspørsmål

- Alle har plikt til selv å vurdere sin habilitet
- Ansatte treffer in utgangspunktet avgjørelse om sin habilitet selv
 - Den overordnede avgjør dersom en part krever det
- Folkevalgtes habilitet avgjøres av det kollegiale organet etter at den inhabile har gått ut av møtet
- Hvordan dokumentere vurderingen?
 - Se www.rettsdata.no
 - Veilederen «Habilitet i kommuner og fylkeskommuner»